

JORDI MESALLES

Jordi Coca

L'any 2002 vaig publicar un article al diari *Avui* on parlava de Jordi Mesalles, l'amic ara tristament desaparegut. D'entrada hi constatava un fet que tant jo com Ricard Salvat i Pere Planella, entre d'altres, hem denunciat a bastament durant els darrers anys. Això és: que en el teatre català actual, coincidint amb l'expansió dels pressupostos i la millora de les infraestructures, s'ha produït durant anys la marginació o l'oblit d'un seguit de creadors que en etapes anteriors ocupaven llocs de relleu i molts dels quals encara no havien arribat a la plena maduresa creativa, cosa que feia factible esperar molt de la seva feina en la fase expansiva del teatre públic que s'iniciava. Potser no cal tornar a reiterar el que ja s'ha dit tantes vegades: autors i directors esborrats del mapa, reescriptura de la història, oblitls intencionats i ideològicament evidents, mediocritat cultural dels centres de decisió, tendència a la comercialització i als valors del mercat, silencis còmplices de molts companys i companyes que en privat denunciaven aquests comportaments i que, tanmateix, en públic callaven, acceptació d'imposicions polítiques per part dels gestors culturals els efectes de les quals es notaran en les properes dècades... Són massa coses per exposar-les aquí i, de fet, ja han estat dites, per bé que també és veritat que sovint han estat minimitzades per l'entorn.

En realitat a l'article esmentat comentava que aquests fenòmens (per resumir en direm la marginació i l'oblit de determinades persones) només era en «certa manera» sorprenent. I hi afegia que, ens agradi o no, cal admetre que en part és normal, arreu, que la floració de noves generacions suposi, si més no momentàniament, una certa ocultació sovint injusta del passat que encara podria ser present. Ho argumentava referint-me a l'evolució dels gustos tant del públic com dels programadors, i ara hi afegiria una altra raó suposadament poderosa: la moda, la necessitat de canviar per canviar, encara que el canvi no ens porti res de rellevant per ell mateix. Però al costat d'això darrer hi ha un factor segurament de més pes i més transcendència i que té a veure amb la ideologia i l'actitud del creador. Dit d'una altra manera: qualsevol text pot ser reduït a una proposta inofensiva, i fins i tot els autors que d'entrada semblen més «perillosos» poden ser integrables en un sistema benpensant. O a la inversa, és clar.

Al marge que tornem sobre aquesta qüestió, és evident que la posició ideològica de Jordi Mesalles no era pas, diguem-ne, confortable. Quan s'estudii a fons la seva personalitat i la seva obra, quan es pugui establir quines havien estat les seves lectures i es determini amb exactitud les coses en què creia i les que blasrava, s'il·luminarà també amb una claredat meridiana la seva producció artística i la importància que té. En aquest sentit el treball de Ricard Salvat aparegut al número de maig de l'any 2006 a la revista *Serra d'Or* és molt clar: «Mesalles va definir una trajectòria admirable», diu Salvat. «No va fer mai cap espectacle alimentici i la coherència de les seves tries va ser absoluta». Tot això és evident, com també ho és el que Salvat assenyalava a continuació: Mesalles ens introdueix David Mamet, Thomas Bernhard, Michel Deutch i ens

ajuda a rellegir en clau compromesa i no gens aparent molts altres noms que ara no cal detallar. Això és veritat, i també ho és que les seves propostes anaven sempre lligades a una lectura en profunditat que negava conscientment l'esteticisme fàcil que podia atreure els espectadors que tenen una idea balsàmica del fet teatral. En el fons tot queda reduït a això tan simple i clar, tot queda reduït a la funció que s'atorga al teatre, a què s'espera del fet teatral.

Entre Mesalles i aquells que l'han negat a partir d'un moment determinat (siguin de la generació que siguin) aquesta és la diferència essencial: la funció del teatre, el rol que aquest ha de tenir en la societat. I no em refereixo únicament al text, sinó a allò que assenyalo d'una manera general i que anomenem dramaturgies. Ara bé: no donem per fet que Jordi Mesalles pertanyi a una generació de *rolling-stones* inconformistes, d'idees *esquerranoses* que evolucionen cap a un cert anarquisme utòpic i que rebutgen tots els valors establerts en la societat europea de les dues darreres dècades del segle xx... Tot això és massa fàcil. No hi ha res de superficialment *esquerranós* i provocador en un muntatge com *La senyora de Sade*, de Yukio Mishima. D'entrada, l'estètica d'aquest muntatge més aviat ens fa pensar en un concepte de bellesa convencional, fàcilment acceptable pel gran públic culte del nostre país. I el mateix podríem dir de *Després de l'assaig*, d'Ingmar Bergman. La diferència, doncs, és una altra, el que fa Mesalles diferent no passa per propostes que des del primer moment ja són «insofribles» als paladars burgesos. És, efectivament, una altra cosa, i Salvat toca el punt feble quan a l'article esmentat assenyalava que «Mesalles va actuar sempre com un veritable intel·lectual (...). Això feia que els seus espectacles tinguessin un gruix molt especial, mai no resultessin bidimensionals ni purament il·lustratius». Aquesta és la veritable diferència: la qualitat profunda, el valor que deriva de la funció que donava al teatre. Dit breument: Mesalles no era acceptable perquè senzillament no era complaent. Va ser bandejat perquè no jugava a fer espectacles bells, i perquè entenia la bellesa com alguna cosa més que allò que se'ns fa agradable. Segurament si disposéssim de més espai seria pertinent referir-se al concepte «dionisiac» sense caure en el tòpic i retornant a la formulació que Nietzsche en dóna a *La visió dionisiaca del món*. Perquè, efectivament, en l'esfera de l'art els conceptes d'Apol·lo i Dionís representen antítesis estilístiques. El primer d'aquests té a veure amb l'aparença i la mesura, i la finalitat més íntima d'una cultura orientada així només pot ser, segons diu Nietzsche, «l'encobriment de la veritat». En fi, no és aquest el moment, però en última instància la societat catalana actual segurament només aspira a fer un art aparent, mesurat, bell en el sentit més hesicasta que aconseguim d'imaginar.

Què ha passat?

Reitero ara, perquè em sembla que és clar, el que vaig dir a l'article que vaig dedicar el 2002 a Jordi Mesalles, quan encara era viu: «Jordi Mesalles (1953), que és un home en l'inici de la maduresa, per què no pot dirigir espectacles amb regularitat? La seva darrera estrena, *Després de l'assaig*, d'Ingmar Bergman, amb producció del Teatre Lliure, li ha representat comentaris crítics elogiosos i, tenint en compte el moment baix de la taquilla, no ha anat pitjor que altres muntatges. Però feia sis anys que no podia dirigir a Catalunya, tot i que el 2001 va fer-se càrrec

de la posada en escena de *La ley de la selva*, d'Elvira Lindo, a Donostia. El muntatge de l'any 1996, *Anatol*, d'Arthur Schnitzler, s'havia presentat a l'Artenbrut i també tingué un ampli ressò positiu. Més enllà d'aquestes dates, la llista d'estrenes és impressionant: muntatges el 1995 i el 1994, tres posades en escena el 1993, una el 1992, dues el 1991, quatre el 1990... Podríem seguir tirant enrere fins a arribar al que fou el seu primer muntatge important: *El despertar de la primavera*, de Wedekind, l'any 1978. La llista d'autors dirigits per Mesalles és, a més, amplíssima i de registres ben diversos: els ja esmentats i, a més, Shakespeare, Büchner, Joan Brossa, Michel Deutsch, Beckett, Yukio Mishima, Segarra, Tom Stoppard, Josep M. Muñoz Pujol, Jordi Teixidor, Thomas Bernhard, Kundera, Manuel Puig, Eduardo de Filippo, Mamet, Koltès, Moravia, entre d'altres. No és possible, doncs, que no es trobin autors que encaixin en l'estil i els interessos de Mesalles.» No era possible, però aquesta va ser l'excusa que durant anys es va fer servir i que va dur l'amic a una situació desesperada: no es trobava l'autor adequat a les seves possibilitats. En el fons es feia evident que les propostes de Mesalles no convenien o bé per la tria del text, o per les opcions dramàtiques que prendria. Mesalles els feia por, encara que hagués proposat de muntar la guia telefònica. Els feia por i prou.

Un Jordi Mesalles que a més de dirigir havia escrit amb Miquel Casamayor *Els Beatles contra els Rolling Stones* l'any 1981 —obra que indirectament va tenir a veure amb la dimissió de qui aleshores era cap dels serveis de teatre de la Generalitat, Xavier Fàbregas—, que era professor de l'Institut del Teatre des del 1979, on ha dut a terme més d'una dotzena de tallers, que havia fet de guionista per a la televisió i que era cofundador del Col·legi del Teatre, tenia una sòlida experiència i a mi em sembla que tenia un gran prestigi en la professió. Per edat, pertanyia a aquells que es van incorporar al teatre independent quan, de fet, el moviment ja començava a entrar en crisi. Els autors que va estrenar, ja es veu, tot i ser de registres diferents, pertanyen majoritàriament a una franja del que podríem anomenar creadors no digestius. Per raons diverses, en funció de l'obra triada i tenint en compte l'oportunitat del moment de l'estrena, cada un d'ells representava una aventura. Hi ha el cas Brossa, per exemple, del qual Mesalles va fer el 1982 una de les posades en escena més reeixides, si més no al teatre Prado de Sitges... *Cavall al fons*, efectivament, contenia la màgia del millor Brossa, la barreja de quotidianitat estilitzada plenament versemblant, la vocació meyerholdiana pel teatre grotesc o de fira sense abandonar una mena de naturalisme aparent, l'evocació d'un món avui desaparegut de menestrals i la latència del dimoni sempre viu sota la conversa quasi irrellevant (Mesalles va fer amagar el Banyeta sota la taula, en una llicència que no és al text de Brossa), un ritme plenament reeixit... Aquí l'aventura de Mesalles consistia no pas a dur Brossa a territoris estranys, tal com havia estat comú fins aleshores, i tal com també es va fer després al Teatre Nacional de Catalunya en un muntatge monstruós i equivocat de dalt a baix titulat *Món Brossa* i que els directius del TNC van perpetrar dient que cap altra Brossa era possible i que hi calia una mirada externa... Mesalles va fer justament la lectura contrària al que és habitual i que situa Brossa només en el món de l'*strip-tease*, la màgia i una parapoètica absurdista i sorprenent. Mesalles va llegir el millor Brossa, el del teatre literari, i es va apropar tant com li va ser possible amb el mitjà que tenia a l'arrel del concepte mateix de teatre que hi ha en la *Poesia escènica*.

En fi, tot feia pensar que l'eclosió del teatre públic, la inauguració del Teatre Nacional i el pes relatiu dels diners públics i privats en la nostra vida escènica permetria que un director

com Jordi Mesalles entrés en la maduresa tenint el que se'n diu l'agenda plena. Però, de sobte, el 1996 gairebé ha de deixar de dirigir per manca d'oportunitats, tot i que la majoria d'autors proposats per ell uns quants anys abans havien acabat essent àmpliament acceptats... I després el 2005 ens deixa amargat i trist. Quina llàstima, oi?